

Tartu Universitet

Det humanistiske og kunstfaglige fakultet

Institutt for fremmedspråk og kulturer

Avdeling for skandinavistikk

Norsk språk og litteratur

Kvinner i Sigrid Undsets roman *Ida Elisabeth*

Bacheloroppgave

Inger Enok

Veileder: Vestein Langseth Lauritsen

Medveileder: Piret Pöldver

Tartu 2026

1. Innledning.....	2
2. Forfatterskap	3
3. Romanen Ida Elisabeth og hovedpersonene.....	4
4. Metode: Nærlesing av romanen	4
5. Teori.....	5
5.1. Historisk kontekst.....	6
5.2 Christine Hamm om moderskap	6
5.3 Julia Kristeva	7
5.4 Simone de Beauvoir	7
5.5 Adrienne Rich	8
5.6 Teoriens relevans for analysen.....	8
6. Analyse	9
6.1 Fremstillingen av Ida Elisabeth som mor. Ida Elisabeth som idealisert mor	9
6.2. Konflikten mellom morsrollen og Ida Elisabeths egne behov. Romantiske forhold	12
6.3. Brudd med morsidealet. Morsrollens ambivalens.....	15
7. Kritikk.....	19
7.1 Resepsjon ved utgivelsen	19
7.2 Resepsjon på 2000-tallet.....	20
8. Konklusjon	21
Litteraturliste	22
RESÜMEE	24

1. Innledning

Sigrid Undset er et kjent navn innen norsk litteratur og nobelprisen hennes i 1928 ga henne også internasjonal annerkjennelse (Nasjonalbiblioteket, 2026). I denne oppgaven undersøker jeg hvordan kvinnerollen fremstilles i hennes roman *Ida Elisabeth* (1932), med særlig vekt på morsrollen. Undset har vært en kontroversiell skikkelse i feministiske miljøer: noen lesere ser henne som en feministisk forfatter, mens andre tar avstand fra verdisynet hennes (Nasjonalbiblioteket, 2026).

Undsets romaner har tidligere blitt analysert fra et feministisk perspektiv; blant annet har Christine Hamm arbeidet med forfatterskapet og t belyst det gjennom moderne litteratur- og kjønnsteori: *Moderskap og melodrama i Sigrid Undsets forfatterskap* (Hamm, 2010). I denne oppgaven er målet å undersøke hvordan *Ida Elisabeth* fremstiller kvinner, særlig Ida, som individer med egne ønsker, behov og grenser, samtidig som de er knyttet til morsrollen.

Problemstillingen i oppgaven er derfor: *Hvordan fremstiller Sigrid Undset morsrollen og kvinnelig identitet i romanen Ida Elisabeth, og på hvilke måter bekrefter og utfordrer romanen idealet om den selvoppofrende moren?*

Undset tematiserer kvinneliv og frihet også i tidligere romaner, blant annet i *Jenny* (1911), der hovedpersonen kjemper med forventninger knyttet til kjærlighet, kunst og seksualitet (Nasjonalbiblioteket, 2026). I *Ida Elisabeth* flytter Undset dette perspektivet i en hverdag der morsrollen, ansvar og selvoppofrelse står i sentrum.

2. Forfatterskap

Sigrid Undset anses som en av de mest kjente norske forfatterne på 1900-tallet. Hun skrev og utga over tretti romaner samt en rekke artikler og essayer (NDLA, 2024). Hennes debutroman, *Fru Marta Oulie*, utkom i 1907, men det var først med *Jenny* (1911) at hun fikk sitt store gjennombrudd. Hun er likevel mest kjent for middelaldertrilogien om Kristin Lavransdatter som hun fikk nobelprisen i litteratur for i 1928. Undsets diktning kjennetegnes av realisme, psykologisk innlevelse, brede miljøskildringer, sosiale perspektiver og et tydelig etisk engasjement. Hun skildrer mennesker med mange lidenskaper, blant annet kjærlighet, hat, begjær, sannhetssøken og lengsel etter forsoning.

Oppholdet i Roma, dit hun reiste med stipend i 1909, inspirerte til samtidsromanen *Jenny*. Romanen vakte oppsikt fordi den inneholder for sin tid uvanlig direkte skildringer av kvinnelig seksualitet og ble oppfattet som skandaløs. Undset beskrev selv romanen som et korrektiv til samtidens idylliserende syn på seksualitet og kjærlighet. Hun også tok del av samfunnsdebattene der hun kritiserte nazismen og raseteorier i 1930-årene. Det førte til at bøkene hennes ble forbudt i Tyskland etter Hitlers maktovertakelse.

3. Romanen *Ida Elisabeth* og hovedpersonene

Ida Elisabeth er en samtidsroman fra 1932 som følger hovedpersonen Ida Elisabeth Haug gjennom ekteskap, økonomiske bekymringer og hverdagsliv som mor. Fortellingen viser hvordan hun strever med å kombinere omsorgsansvaret for barna og arbeidet med sine egne behov og ønsker.

Ida Elisabeth fremstilles som ansvarlig, hardtarbeidende og selvoppofrende. Hun setter vanligvis barnas behov foran sine egne og bærer et stort ansvar for familiens velvære. Samtidig viser romanen at denne omsorgsrollen krever mye av henne, både praktisk og følelsesmessig.

Ektemannen Frithjof fremstilles som barnslig, uansvarlig og egoistisk, og forholdet mellom ham og Ida er ikke i balanse. Han tar ikke ansvar for familien og på grunn av dette må Ida fungere både som mor og forsørger. Dermed synliggjør romanen en situasjon der morsrollen også gjelder oppgaver som tradisjonelt har vært knyttet til farens rolle.

Dette skaper et viktig grunnlag for analysen av hvordan moderskap, kvinnelig identitet og selvoppofrelse blir fremstilt i romanen.

4. Metode: Nærlesing av romanen

For å undersøke dynamikken mellom de ulike karakterene i *Ida Elisabeth* og vise hvordan Undset fremstiller moderskap, benytter jeg nærlesing som hovedmetode i denne oppgaven. Nærlesing innebærer en tekstnær og detaljert analyse av et litterært verk, med fokus på tekstens språklige, komposisjonelle og tematiske struktur, og på hvilke betydninger som skapes gjennom dette (Språkrådet, 2023). Nærlesing som metode tilhører nykritikken, der “close reading” ble etablert som en sentral fremgangsmåte i engelsk- og amerikansk litteraturkritikk på 1900-tallet (Språkrådet, 2023).

I denne oppgaven innebærer nærlesing at jeg går grundig inn i utvalgte scener fra romanen. Jeg undersøker blant annet fortellerstandpunkt, dialog, beskrivelser og gjentakende motiv for å belyse hvordan morsrollen og forholdet mellom Ida Elisabeth, barna og hennes romantiske partnere blir fremstilt. Målet er å “lese ut av” teksten i stedet for å “lese inn i” den. Det vil si å bygge tolkningen på konkrete tekstlige detaljer.

Tekstanalyse kan beskrives som utforskning av ulike tekstnivåer og tekstelementer for å kunne si noe om helheten i teksten. Baker, Aaberge og Tørdal (2022) skiller mellom et grammatisk, et tekstuelt og et estetisk nivå, noe som gir et nyttig rammeverk for å beskrive hvordan tekster er bygget opp (Baker, et al., 2022). I denne oppgaven er vekten likevel lagt på det tekstuelle og estetiske nivået. Det innebærer å undersøke sammenhengen mellom form, motiv og tema i Undsets roman.

Nærlesing som metode krever gjentatt lesing og systematisk notatarbeid. I arbeidet med Undsets *Ida Elisabeth* har jeg derfor lest romanen flere ganger, gjort notater til sentrale og viktigste avsnitt og formulert delspørsmål knyttet til morsrollen, selvoppofrelse, skyld og moderskapets ambivalens. Disse tekstnære observasjonene danner grunnlaget for de tre analysekapitlene, der jeg også trekker inn teoretiske perspektiver fra Adrienne Rich (1976), Julia Kristeva (1977/1986) og Simone de Beauvoir (1949/1989) for å utdype og nyansere tolkningene.

5. Teori

Dette kapitlet presenterer den teoretiske bakgrunn, som ligger til grunn for analyse. Videre skal jeg presentere teorier jeg bruker.

Jeg bruker feministisk litteraturteori for å analysere *Ida Elisabeth*. Det er en teoretisk tilnærming til litteraturen som undersøker spørsmål hvordan kjønn, makt og identitet blir fremstilt i tekst, ofte fra et kvinneperspektiv. Feministisk litteraturteori utviklet seg betydelig i løpet av 1900-tallet og kjennetegnes i dag av en rik metodepluralisme (Skei, 2025).

I denne oppgaven brukes teoriene til Simone de Beauvoir, Adrienne Rich og Julia Kristeva. Alle tre har skrevet om moderskap og kvinnes plass i samfunnet, men fra ulike faglige og teoretiske perspektiver (de Beauvoir, 1949; Rich, 1976; Kristeva, 1977/1986). I tillegg brukes Christine Hamms forskning på Sigrid Undset og alenemødre i litteraturen (Hamm, 2010). Samlet gir disse teoretiske perspektivene et grunnlag for å undersøke både morsidealet, morsrollens ambivalens og konflikten mellom omorgsansvar og kvinnelig selvstendighet.

5.1. Historisk kontekst

Siden *Ida Elisabeth* ble skrevet i mellomkrigstiden, er det relevant å plassere romanen i en historisk kontekst. Et sentralt tema i romanen er moderskap og den selvoppofrelsen moren forventes å vise overfor barna sine. Kvinnesituasjonen i mellomkrigstiden var preget av forandring og motsetninger. Perioden blir ofte assosiert med begrepet “krise”, og blant annet var det mye debatter om barneoppdragelse, seksualvaner og familieliv (Melby, 1999, s. 289).

Kvinner som fikk barn på 1910- og 1920-tallet, fødte færre barn enn tidligere generasjoner (Melby, 1999). Samtidig ble kvinners og barns rettsstilling styrket på enkelte områder. Barnelovene, som ble vedtatt av Stortinget i 1915, ga barn født utenfor ekteskap rett til navn, arv og forsørgelse fra far på linje med barn født i ekteskap. Dette styrket rettsstillingen til både mødre og barn (Haavet & Wærness, 2015, s. 246).

Utviklingen var imidlertid ikke helt befriende. Selv om det fantes gunstige vilkår for å utjevne kjønnsforskjeller i familieliv, arbeid og politikk, ble tradisjonelle kjønnsroller samtidig tydeligere på flere områder i samfunnet. For eksempel kunne kjønn være avgjørende for hvem

som fikk beholde arbeidet sitt, og husmoridealet ble styrket i mellomkrigstiden. Menn fikk i større grad rollen som familieforsørgere, mens kvinner i økende grad ble knyttet til hjemmet og omsorgen for barn (Johansen, 2025). Denne historiske bakgrunnen er viktig for å forstå *Ida Elisabeth*, der morskap, forsørgeransvar og kvinnelig selvoppofrelse står sentralt.

5.2 Christine Hamm om moderskap

Sigrid Undsets syn op moderskap og kvinnelig frihet var omstridt i sin samtid, og kan fortsatt oppleves som utfordrende i dag. Hvorfor er moderskap et vanskelig tema i feministisk sammenheng, og i hvilken grad bør morsrollen forstås som en del av kvinnens identitet?

Litteraturviteren Christine Hamm viser at Undset diskuterer moderskap på en måte som utfordrer moderne lesere og feministiske perspektiver (Hamm, 2010). Ifølge Hamm er Undset først og fremst opptatt av mødres ansvarsfulle posisjon i samfunnet. Mødrene har en viktig rolle som kulturbærere gjennom arbeidet med å oppdra barn. Samtidig mener Undset ikke at moren bare skal eksistere for barnas skyld. Moren må også ha et liv og identitet som er uavhengig av barna. Dette er viktig også for barnets egen utvikling (Kvalvaag, 2007).

I artikkelen *Alenemorens iscenesettelser i Sigrid Undsets Ida Elisabeth (1932)*, *Cecilie Løveids Sug (1979)* og *Anne Oterholms Etter kaffen (2002)* analyserer Christine Hamm hvordan *Ida Elisabeth* fremstiller alenemoren i et melodramatisk register (Hamm, 2010). Sentrale temaer i denne lesningen er offervilje, ensomhet og misforståelse. Hamms perspektiv er viktig i denne oppgaven fordi det gir en mulighet til å forstå hvordan *Ida Elisabeth* både kan leses som en idealisert mor og som en kvinne som betaler en høy pris for å leve opp til morsidealet (Hamm, 2010).

5.3 Julia Kristeva

Julia Kristeva er en fransk teoretiker og feminist som har skrevet mye om språk, subjektivitet og moderskap. Hun har en mer psykoanalytisk tilnærming til morsrollen enn de Beauvoir og Rich. Særlig er hun opptatt av forholdet mellom kvinne, kropp og subjektiv erfaring. Kristeva hevder at kvinner ofte mangler språk for å uttrykke sine erfaringer som mødre, og at morskapet derfor blir omgitt av taushet og idealisering (Kristeva, 1977/1986).

I essayet *Stabat Mater* undersøker Kristeva både den kroppslige erfaringen av å være mor og de kulturelle idealene som er knyttet til moderskap. Hun analyserer hvordan figuren Jomfru Maria fungerer som et idealbilde på den selvoppofrende og nærmest aseksuelle moren. Kristeva argumenterer for at denne idealiseringen ikke gjenspeiler mødres faktiske erfaringer, men snarere uttrykker en kulturell fantasi om den perfekte moren (Kristeva, 1977/1986).

Kristevas teori er relevant for denne oppgaven fordi den gir begreper for å forstå morsrollens ambivalens. Moren er ikke bare en omsorgsperson, men også et subjekt som kan oppleve splittelse mellom sin egen identitet og barnets. Dette perspektivet er særlig nyttig i analysen av Ida Elisabeths indre konflikt mellom kjærligheten til barna og ønsket om å leve sitt eget liv (Kristeva, 1977/1986).

5.4 Simone de Beauvoir

Simone de Beauvoir er en sentral skikkelse innen feministisk teori. I *Det annet kjønn* analyserer hun hvordan kvinnen historisk er blitt definert som “den andre” i forhold til mannen, som blir forstått som norm. Hennes berømte formulering “man fødes ikke som kvinne, man blir det” understreket at kjønn ikke bare er biologisk bestemt, men også sosialt og kulturelt formet (de Beauvoir, 1949).

De Beauvoir hevder at biologiske forskjeller mellom kvinner og menn ikke kan rettferdiggjøre sosiale normer og maktforhold. Kvinnen blir gjort til kvinne gjennom samfunnets forventninger, roller og institusjoner. Dette gjelder også forestillinger om moderskap, omsorg og kvinnelig plikt (de Beauvoir, 1949/1989).

I denne oppgaven brukes de Beauvoirs teori for å belyse hvordan Ida Elisabeths rolle som mor og hustru formes av samfunnets forventninger. Hennes perspektivet gjør det mulig å undersøke hvordan Ida ikke bare “er” mor, men hvordan hun blir gjort til mor gjennom de rollene hun pålegges i familien og samfunnet.

5.5 Adrienne Rich

Adrienne Rich er en viktig feministisk essayist når det gjelder moderskap. Hun belyser moderskap som institusjon. I boken *Of Woman Born: Motherhood as Experience and Institution* skiller hun mellom moderskap som erfaring og moderskap som institusjon. Med moderskap som erfaring mener hun de konkrete, kroppslige og følelsesmessige erfaringene

kvinner har som mødre. Med moderskap som institusjon viser hun til de samfunnsskapede forventningene og normene som regulerer hvordan en mor skal være og oppføre seg (Rich, 1976).

Dette skillet er veldig relevant i analysen av *Ida Elisabeth*. Idas virkelige erfaringer som mor er preget av arbeid, sorg, ansvar, skyld og ambivalens. Samtidig lever hun innenfor et morsideal som forventer omsorg, tålmodighet og selvoppofrelse. Richs teori gjør det mulig å undersøke spenningen mellom morens levde erfaring og det idealiserte bildet av den “gode” moren.

5.6 Teoriens relevans for analysen

De teoretiske perspektivene til Hamm, Kristeva, de Beauvoir, og Rich utfyller hverandre og gir forskjellige innganger til romanens fremstilling av morskap. De Beauvoir synliggjør hvordan kvinnelighet og morsrolle er sosialt formet (de Beauvoir, 1949/1989). Rich gjør det mulig å skille mellom morens faktiske erfaringer og samfunnets morsideal (Rich, 1976). Kristevas teori belyser morsrollens psykologiske ambivalens (Kristeva, 1977/1986), og Hamm analyserer *Ida Elisabeth* som fortelling om prøvelser og iscensettelse av en alenemor (Hamm, 2010).

Disse teoriene gir et grunnlag for å analysere hvordan Undsets roman *Ida Elisabeth* både fremstiller hovedpersonen som en idealisert mor og som en kvinne som mister sin egen identitet og frihet på grunn av morskap. Teoriene gjør det mulig å undersøke romanen som en skildring av moderskapets verdi, men også som en kritikk av de sosiale forventningene som knyttes til morsrollen.

6. Analyse

6.1 Fremstillingen av Ida Elisabeth som mor. Ida Elisabeth som idealisert mor

I dette kapitlet skal jeg analysere fremstillingen av romanens hovedkarakter Ida Elisabeth som mor. Morskap er et sentralt tema i boka, og basert på dette kan jeg analysere hvilke verdier som knyttes til morsrollen på denne tiden. Ida Elisabeth er en mor som ofrer sine egne behov og selvstendighet for barnas velferd og trygghet. Det er vanlig og ofte forventet av mødre: de skulle sette barna først, ikke seg selv. Kvinnens egen vilje skulle komme i bakgrunnen. Fra dette perspektivet fremstår Ida Elisabeth som en tradisjonell, selvoppofrende mor (Undset, 1932).

Hun har flere situasjoner der hun vil si “nei” til å hjelpe andre, men likevel gir etter. For eksempel vil hun egentlig ikke ta imot Frithjofs søster Else men svigermor og svigerfar fortsatt påvirker henne til å gjøre det. I romanen står det:

Og hele tiden følte Ida Elisabeth hvordan hendes beslutning, ikke at ta imot Else, blev underminert. Naar svigerfaren sat og snakket, skjønte hun i glimt paa glimt, hvor vanskelig de hadde det netop nu. Han klaget ikke egentlig, han snakket bare som han pleiet, paa en egen stille og resignert maate, og likevel forankret i en evig, ubestemt optimisme: det blev vel nok en raad. – Men meget fortalte han uten at han selv skjønte, hvor ilde det var (Undset, 1932, s. 70).

Frithjofs foreldre kommer ofte til Ida Elisabeth med urimelige forespørsler og utnytter hennes gode hjerte og ansvarlige karakter. Her er det fornuftig å lese romanen i lys av teoretikeren Adrienne Richs teori om moderskap som erfaring og som institusjon. I verket *Of Woman Born: Motherhood as Experience and Institution* viser Rich hvordan samfunnet forventer at kvinner skal være omsorgsfulle og ta ansvar, ikke bare for seg selv, men også for barn, familie og andre (Rich, 1976). Ida Elisabeth er selvoppofrende overfor barna sine, men hun kjenner sin egen verdi. Når ektemannen Frithjof svikter henne ved utroskap, krever hun separasjon. Hun blir lei av Frithjofs latskap, utroskap og mangel på tiltakslyst og flytter til en annen by sammen med barna (Undset, 1932). Morsrollen blir dermed noe separat fra det romantiske forholdet mellom mann og kvinne: Ida kan tilgi barnas oppførsel, men ikke ektemannens. Dette kan leses i lys av Richs skille mellom *motherhood as experience* og *motherhood as institution*, der Ida Elisabeth både lever opp til og problematiserer idealet om den selvoppofrende moren (Rich, 1976).

Ida Elisabeth har tre barn, og hun føler et sterkt ansvar for dem. I begynnelsen av romanen reiser hun med den syke Kallemannen, og allerede på de første sidene får vi et bilde av Ida Elisabeth som en god og hensynsfull mor (Undset, 1932). Etter at datteren Sølvi havner i en ulykke og dør, “går noe i stykker” i henne, slik det ofte gjør for en kjærlig mor som mister et barn. Kort tid før denne ulykken hadde Ida Elisabeth også født en dødfødt sønn. Disse to tragediene etterlater et dypt sår hos henne. Hun klarer ikke å tilgi Frithjof for ulykken; i hennes øyne ville Sølvi fortsatt ha levd hvis han ikke hadde tatt henne med på sykkel (Undset, 1932).

Rich beskriver også hvordan samfunnet ofte ser på den “naturlige” moren som en person uten videre identitet, og hvordan mange kvinner forventes å finne fullstendig oppfyllelse i det å være sammen med små barn og tilpasse seg deres tempo (Rich, 1976). Hun skriver om hvordan kvinner blir forventet å være mødre av samfunnet, og hvordan hun selv opplevde anerkjennelse fra fremmede på gaten som gravid kvinne da hun bar sitt første barn (Rich, 1976). Samtidig beskriver hun poesien som et sted der hun eksisterte som seg selv og ikke bare som noens mor. Dette understreker hvor viktig det er for kvinner å ha en identitet utenfor moderskapet, særlig for den psykiske helsen.

Undsets skrivestil i *Ida Elisabeth* er realistisk og observerende. Det er lite idealisering av morskapet; tvert imot beskriver hun mødres vanskelige og ensomme hverdagsliv. I denne romanen har hovedpersonen både morens og farens rolle. Selv om første er Ida gift, må hun ta ansvar for både barn og økonomi på grunn av ektemannens selvsentrerte og ansvarsfraskrivende karakter. Frithjof tar ikke ansvar verken som ektemann eller far. Han er avhengig av Ida Elisabeth på alle områder: han forsørger ikke familien, tar ikke vare på barna hjemme og går ofte ikke på jobb (Undset, 1932). Livet hans er behagelig så lenge Ida gjør alt for ham. Dette gir ikke et idealisert bilde av moderskap der moren kan være hjemme med barna. Ida Elisabeth arbeider lange dager i et skredderverksted, og når hun er opptatt på jobb, kan hun ikke passe på barna. Når hun er opptatt av jobben kan hun ikke passe på barna. Når hun er hjemme med barna, har hun lite rom for hvile og egenomsorg. Egenomsorg blir noe sekundært.

Teoretiker Simone de Beauvoir har skrevet at kvinner ofte blir definert gjennom roller som mor og hustru. I *Det andre kjønn* argumenterer hun for at kvinnen ikke er født inn i en bestemt rolle, men at samfunnets forventninger former denne rolle, og formulerer det som at “man fødes ikke som kvinne, man blir det” (de Beauvoir, 1949/1989). De Beauvoirs utsagn om at kvinnen “blir” kvinne gjennom samfunnets forventninger, belyser hvordan Ida formes av omgivelsene. Alle de “kvinnerollene” som Ida Elisabeth tar på seg er i stor grad konstruert av samfunnet.

Ansvar for barneoppdragelsen hviler ofte mer på morens skuldre. Faren har vanligvis forsørgerrollen, men i *Ida Elisabeth* ser vi at det er moren som må ta på seg også dette ansvaret (Undset, 1932). Verdier knyttet til morsrollen er blant annet tålmodighet, samvittighetsfullhet, vennlighet og selvoppofrelse. Ida gjenspeiler alle disse verdiene. I tillegg til å ta vare på barna sine, tar hun også vare på ektemannens søster Else som det heller ikke er lett med. Svigerforeldrenes forventning om at hun skal ta imot Else, og Frithjofs selvsagte holdning til hennes omsorgsarbeid, viser hvordan rollen som mor og omsorgsperson plasseres hos Ida nesten automatisk.

Undset viser Ida Elisabeth som en sterk mor, men hun er ikke fremstilt som perfekt. Ida har dager der hun er utålmodig med barna, fordi de ikke alltid oppfører seg ordentlig eller lytter til det hun sier (Undset, 1932). Dette bidrar til et nyansert bilde av morsrollen, der også frustrasjon og tretthet får plass.

Julia Kristeva har beskrevet hvordan kvinnes eneste uttrykk som aktualisert enhet ofte finnes når hun oppfyller sine plikter som mor, gjennom frigjøring av melk, tårer og omsorgsarbeid (Kristeva, 1977/1986). I *Stabat Mater* skriver hun at vi lever i en sivilisasjon der representasjonen av feminitet i stor grad er underordnet moderskap, og at kristendommen har bidratt til å utvikle denne tendensen fullt ut. Kristeva beskriver hvordan moren ofte opplever en slags splitting mellom å være et individ og å være definert gjennom barna og omsorgsrolle. Dermed kan kvinner som blir mødre få en delt identitet (Kristeva, 1977/1986). Det kan også ses i Sigrid Undsets *Ida Elisabeth*. Ida har på mange måter “mistet seg selv” til morsrollen, og hennes individuelle egenskaper er sterkt preget av det hun gjør som mor. Folk rundt Ida, som Frithjof og hans foreldre, verdsetter henne nettopp fordi hun undertrykker egne behov og setter andre først.

Kristevas beskrivelser av moderskap gjør det mulig å forstå Ida Elisabeth som både idealisert og samtidig fanget i morsrollen. Omgivelsene ser henne som den “gode” moren som alltid er tålmodig, omsorgsfull og setter andre foran selv, men selvoppofrelsen har en høy pris. Som følge av dette har Ida mistet mye av sin egen identitet og frihet. Romanen viser dermed både hvor sterkt morsidealet virker, og hvilke begrensninger det skaper. *Ida Elisabeth* aktualiserer også den ambivalensen Kristeva beskriver i sin analyse av moderskapets psykiske og kulturelle dimensjon (Kristeva, 1977/1986).

6.2. Konflikten mellom morsrollen og Ida Elisabeths egne behov. Romantiske forhold

I romanen ser vi hvordan Ida ofrer sine ønsker og kvinnelige behov for barna sine. Mot slutten av romanen skal Ida Elisabeth velge mellom sin kjærlighetslykke og barnas trivsel. Selv om hun er forelsket i Tryggve Toksvold, velger hun å nekte ekteskap på grunnen av at hun opplever at guttene ikke tåler den nye situasjonen. Denne holdningen kommer tydelig fram når hun tenker slik: *Det var da godt at jeg sanset mig, syntes hun – tenk om guttene skulle fått bruk for mig og jeg så ikke hadde vært der –.* (Undset 1932, s. 438).

Med dette sitatet viser Undset hva som er viktigst for Ida som mor. Hun ofrer forholdet sitt for barnas velferd, fordi hun vurderer morsrollen som viktigere enn sine egne romantiske behov. Noen fortolkere har fått inntrykk at Undset oppfordrer de kvinnelige leserne til å ofre seg for sine barn. Etterfulgt av Hamm står teksten dermed i fare for å bli innlemmet i det tradisjonelt, melodramatiske offerparadigme, der alenemoren idealiseres gjennom selvoppofrelse (Hamm 2010, s. 283). Ved nærmere blick ser vi at Undsets *Ida Elisabeth* inneholder en Simone de Beauvoirs beskrivelse av hvordan en kvinne ikke er født som mor, men blir til mor (de Beauvoir, 1949/1989). Derfor kan valget om å gi avkall på Tryggve tolkes både som en tilpasning til idealet om den selvoppofrende moren og som en bekreftelse på at Idas identitet som kvinne må undertrykkes for hennes identiteten som mor.

Ida og Frithjof gifter seg, men det blir snart klart at han verken fungerer som forsørger eller som eller tilstedeværende ektemann. Bilulykken der datteren deres Sølvi omkommer, blir den siste dråpen. Etter ulykken klarer de ikke å snakke sammen om det som har skjedd (Hamm, 2010). Etter skilsmissen begynner Ida Elisabeth å stille spørsmål ved hva hennes egen identitet utenfor ekteskapet og familien er. Hennes valgene i livet viser hvordan morsrollen blir fremstilt som hennes viktigste identitet. Når hun forlover seg med Tryggve, mannen hun ønsker å gifte seg med, vurderer hun disse følelsene som mindre viktige enn ansvaret for barnas lykke. Undset fremstiller moderskapet som en rolle som krever selvoppofrelse, men viser samtidig hvordan dette idealet fører til at Ida Elisabeth undertrykker sine egne ønsker og behov. Hun tror at hun er egoistisk hvis hun setter sin egen lykke og kjærlighetsforhold først. Hennes pliktfølelse og kjærlighet til barna sine ikke tillater henne å gjøre det.

Sønnene til Ida Elisabeth klarer ikke å komme overens med Tryggve, fordi han oppfører seg annerledes. Den nye kjæresten til Ida er preget av sosialdarwinistiske ideer og representerer en mer disiplinert livsholdning. Derfor har han liten forståelse for de to dagdrømmende guttene

(Hamm 2010, s. 291) I scenen der Tryggve Toksvold prøver å lære dem å spille kroket, ser vi at han ønsker å knytte bånd til dem, men mister tålmodigheten når de ikke lære ordentlig og oppfører seg ikke slik han forventer.

Den gamle veien viste sig forresten at være altfor smal til krocketplass, og guttene for smaa til at skjønnne spillet ordentlig. Tryggve hadde foretatt sig at lære dem det en eftermiddag da han kom bort mens hun arbeidet i systuen endda. Det gik ikke, hørte hun gjennom det aapne vindu. Tryggve hendes, Tryggve ungen altsaa, vilde bare tøise, spændte til kulerne og fløi efter dem og kom til at rive op bøilerne. Og Carl tok naturligvis klosset fatt, og hunden blån* det sig i spillet og store voksne Tryggve tapte taalmodigheten og blev hidsig, fordi ungene ikke vilde lære ordentlig, men bare fløi der og jaalet (Undset, 1932, s. 290).*

Denne episoden bekrefter at det er en mangel på forståelse mellom dem. Guttene og Tryggve har en ulik forståelse av lek og “moro”. Tryggve handler spillet om mestring og behov for kontroll, mens guttene lager kaos der, som er typisk for barn.

Det blir tidlig tydelig i romanen at Idas eldste sønn Karl er spesielt opptatt av tegning. Ida Elisabeth beskriver hvordan tegningene hans skiller seg fra andre barnetegninger. Han har en veldig særegen, merkelig neesten karikaturpreget stil. Når hun viser dem til Toksvold, roser han Karl bare for slike tegningene som han forstår: solnedganger, blomster og dansende barn mens de mer uvanlige og merkelige bildene ikke vekker samme begeistring. Dette synliggjør forskjellen mellom barnas indre liv og Tryggve Toksvolds praktiske mentalitet. Som mor forstår Ida barna sine på en måte som ingen andre gjør, og hun synes at disse ukonvensjonelle bildene viser Karls talent.

Idas yngste sønn heter også Tryggve. For å gjøre ting tydeligere hjemme, begynner hun å kalle ham Bukken Bruse, slik hun gjorde da han var liten. Karl likte ikke at broren får et annet navn bare på grunnen av at morens nye partner heter det samme. For Karl framstår den voksne Tryggve en inntrenger. Ideen om en “ny far” passer ham ikke. Karl er sjalu på mannen som tok moren deres og det kommer tydelig til uttrykk når han oppfører seg demonstrativt uhøflig i situasjoner der Tryggve også er til stede. For eksempel oppfører han seg spesielt uhøflig da Tryggve Toksvold spiser med dem.

Det er en konflikt mellom barna og Toksvold, men i tillegg til dette er det også Ida Elisabeths indre konflikt mellom morsrollen og kjærlighetsforholdet. Teoretiker Julia Kristeva beskriver moderskap som en identitet preget av selvoppofrelse og sterk emosjonell tilknytning til barnet. I *Stabat Mater* skriver hun hvordan moren mister en del av sin egen identitet da hun har barn.

En del av hennes identitet “flyttes” over i barnet. Siden forholdet mellom barna og mannen hennes ikke blir bedre, velger Ida barna, og føler en forpliktelse over dem. I *Stabat Mater* analyserer Kristeva den moderne idealmora gjennom symboler som Jomfru Maria og viser hvordan morsfiguren ofte fremstilles som nesten asketisk og uten egen begjær. Som den jomfruelige moren Maria velger Ida Elisabeth å leve uten en mann i livet, som har gitt opphav til tolkningen av henne som nonneaktig (Hamm). Hamm viser hvordan romanen iscenesetter alenemoren i et melodramatisk register. Ved nærmere analyse blir det tydelig at Ida Elisabeth hever seg over menn og posisjonerer seg bevisst i rollen som en ukjent og ensom kvinne. Ved slutten av romanen lever hun misforstått av omgivelsene, fordi hun har gitt opp forsøket på å snakke med andre som likeverdige partnere. Diskusjonen dreier seg om en kvinnelig erfaring av misforståelse. Ida føler at folk ikke forstår valgene hennes og byrden hun bærer (Hamm). Beskrivelse av Ida som “nonneaktig” kan også problematiseres. I scenene med Tryggve ser vi en dyp sorg over seksualitet hun Ida mister. Hun velger barna fremfor mannen, men dette valget er smertefull.

Det er også relevant å diskutere hvilke uttrykksmidler Undset bruker for å formidle alenemorens erfaring. Christine Hamm viser hvilke melodramatiske uttrykksmidler Undset bruker for å formidle alenemorens erfaring.

For eksempel bruker Hamm her et eksempel fra romanen:

Ida Elisabeth kjente hvordan gutten likesom spente kroppen sin, og en stor fryd eller lettelse overflommet henne. Hva det var som rørte seg i barnets sinn, visste hun ikke – skulle aldri våget å spørre om det heller. Men hun følte, som en rent sanselig fornemmelse under hendene sine som sluttet om gutten, at han holdt på og vokste. (Undset 2004: 430)

Denne scenen beskriver Ida Elisabeths moderlige og ømme følelser som hun ikke kan sette ord på. Hun forsøker å finne en stemme også der opplevelsen overskrider språket. Scenen uttrykker en moderlig, kroppslig og ordløs nærhet til barnet.

Ida Elisabeth ønsker romantiske forhold og nærhet, men prioriterer barnas følelser over sine egne. Dette er gjenkjennelig for mange alenemødre før og etter henne, som ofte er tilbakeholdne med å introdusere en ny partner for barna. Det er ikke vanlig at en mor ender opp med en partner som barna ikke tolererer i det hele tatt. Hovedsakelig fordi de føler seg ansvarlige for barnets velvære og lykke. Ida ofrer sitt romantiske forhold til Tryggve for barnas skyld, og dette kan forstås i lys av Kristevas beskrivelser av den emosjonelle bindingen mellom mor og barn som hun presenterer i *Stabat Mater*. Identiteten som mor kommer i forgrunnen og

derfor gjør det vanskelig å legitimere egen erotisk og personlig lykke. Det oppstår en konflikt mellom Ida Elisabeths identitet som kvinne og hennes identitet som mor. Som kvinne ønsker hun å leve sammen med mannen hun elsker, men som mor er hun villig til å ofre sin egen lykke for barnas velvære. Til slutt er det morsrollen som vinner.

Selv om romanen er skrevet på 1930-tallet, vil lesere i dag gjenkjenne mye i Ida Elisabeths situasjon. Mange alenemødre opplever fortsatt at de alene værer ansvaret for barns trivsel og følelseliv. Derfor føler de at nye romantiske forhold må underordnes hensynet til barna. Romanen fungerer både som et tidsbilde og som en kritikk av idealet om at en “god” mor alltid må sette barna først.

6.3. Brudd med morsidealet. Morsrollens ambivalens

I romanen fremstilles Ida Elisabeth som en ansvarlig og selvoppofrende mor, men Undset viser samtidig problemene ved dette idealet. Hun synliggjør hva det gjør med et menneske følelsesmessig å leve etter et slikt ideal. Gjennom hovedpersonens indre konflikter og relasjonene til barna problematiserer Undset forestillingen om den ideelle moren.

Mot slutten av romanen bestemmer Ida Elisabeth seg for å bryte forlovelsen med Tryggve Toksvold. Kort tid før dette kommer hennes syke og døende eksmann Frithjof, sammen med familien, på besøk. Tryggve er tydeligvis ikke fornøyd med situasjonen og opplever at Ida lar seg utnytte på nytt. Han vil gifte seg så fort som mulig og flytte bort sammen med henne. Ida Elisabeth føler imidlertid at hun må avslutte forholdet, til tross for at hun elsker ham sterkt.

Den avgjørende scenen som viser hvordan Ida ofrer sin forholdet for barnas skyld, ser slik ut:

«Si mig,» spurte han og snudde sig mot hende: «Er du ikke saa glad i mig som du har været nu længer?» I , , Hun saa bort paa ham, og saa var det som hun ikke kunde faa øinene sine fra ham igjen. Ikke saa glad i længer - aa Herre Gud, hadde hun nogensinde været saa glad i ham som nul Ansigtet hans og kroppen hans under klærne var det som hendes længsel smøg ind og omsluttet, og manden, hans liv og sind og vilje til hende, sjælen de kaldte det som bevæget de vakre sunde lemmerne hans og styrte hans øine og bestemte hvad han sa og gjorde med sig hun elsket alt det saa det var ikke til at holde ut. Aa det var jo som hun var næsten ingenting glad i barna sine naar hun tænkte paa at være hans - de var bare som en gråa tung bør som var lænket til føtterne hendes» (Undset, 1932, s. 395)

I dette øyeblikket fremstår Ida Elisabeths kjærlighet til Tryggve som sterkere enn kjærligheten til barna, men nettopp derfor opplever Ida at hun må avstå fra forholdet. Hun kan ikke akseptere

at barna blir “en byrde” som står mellom henne og mannen hun elsker. Dette valget synliggjør ambivalensen i morsrollen: som kvinne ønsker hun å leve med Tryggve, men som mor kan hun ikke rettferdiggjøre å følge sitt eget ønske.

Ida Elisabeth kan derfor ikke bli lykkelig dersom hun ofrer forholdet sitt for barnas skyld, men opplever samtidig at det er umulig å gjøre det motsatte. Tvert imot viser Undset gjennom dette hva som er problematisk med idealet om morsrollen: en mor skal være selvoppofrende og alltid sette barna først, men dette idealet kan betyde at hun undertrykker egne behov og egen identitet. Etter min tolkning oppfordrer ikke Undset kvinnelige lesere til å gjøre det samme som Ida, men viser heller hvilken personlig pris en kvinne betaler når hun etterlever et slikt ideal, og hvilke konsekvenser morsidealet kan få dersom mødre alltid gir etter for barnas ønsker og krav. Det er fullt mulig at guttene med tiden kunne ha lært å tolerere Tryggve, men Ida våger ikke å risikere at de blir ulykkelige.

Ida Elisabeth innrømmer selv at barna hennes ikke er veloppdragne. Samtidig må vi huske at hun har hatt ansvar både for å oppdra barna og for å tjene til livets opphold, mens eksmannen Frithjof var ikke til stor hjelp for henne. Hun har i praksis måttet gjøre alt selv, og romanen synliggjør den emosjonelle belastningen som følger av denne selvoppofrelsen (Undset, 1932).

Dette kan knyttes til Julia Kristevas refleksjoner om moderskapet i *Stabat Mater*, der den selvoppofrende og nærmest aseksuelle Jomfru Maria-figuren fungerer som et idealbilde på morsrollen og dens konflikt med individets egne behov. Kristeva viser hvordan jomfru Marias menneskelighet er ikke alltid tydelig. Hun innleder essayet med paradokset mellom mor og primær narsissisme (Kristeva, 1977/1986). Kristeva argumenterer for at vi lever i sivilisasjon der den dominerende representasjonen av feminitet er underordnet moderskapet. I *Stabat Mater* kritiserer hun hvordan morsrollen romantiseres og idealiseres på en måte som ikke gjenspeiler kvinners virkelige erfaringer, men snarere uttrykker en patriarkalsk fantasi om den perfekte, selvoppofrende moren. Den selvoppofrende og nesten hellige morsfigur som Jomfruen Maria fremstilles reflekterer ikke den komplekse og ambivalente virkeligheten mange mødre lever i. Hun hevder at samfunnet elsker ideen om den perfekte moren, mens samtidig skjuler kvinners virkelige erfaringer og behov.

I *Ida Elisabeth* blir denne idealisering tydelig gjennom hovedpersonens selvoppofrelse og prioritering av barnas ønsker og behov foran sine egne. Moren velger barnas velvære og tilfredshet fremfor ønsket om å leve i et romantisk forhold med mannen hun elsker. Dette fremstår som et relevant eksempel på den typen selvoppofrelse Kristeva beskriver.

I den avsluttende samtalen med Tryggve forsøker han å finne praktiske løsninger som kan gjøre et felles liv mulig. Han foreslår at de kan flytte, bo nær hans familie, og guttene kan tilbringe ferier hos slektninger:

«Det kan komme til at arte sig helt anderledes end du tror ogsaa ser du. Hvis vi kommer til at bo derborte. Saa fik vi blandt andet noksaa mange av min familie i nærheten vet du. Du har da kommet godt overens med alle av dem som du hittil har truffet. Baade Anne og Ingvild sætter stor pris paa dig. Vi kom til at bo bare etpar mil fra Ingvild kunde sende guttene dit i ferien og saan.» (Undset 1932, s. 398).

Ida svarer ham imidlertid:

«Det er det at de stakkar, de har ingen andre end mig, Tryggve. Og det er min egen skyld. For jeg har kjendt Braatøs hele mit liv næsten, saa jeg burde ha visst hvordan det kom til at bli.» (Undset 1932, s. 398).

Ida hevder at hun selv har ansvar for situasjonen hvorpå Tryggve antyder at hun er *«litt sykkelig samvittighetsfull»*. Ida synes imidlertid at det er uakseptabelt å overlate barna til noen andre. Denne samtalen viser hvordan Tryggve Toksvold prøver å finne løsninger for et felles liv, mens Ida Elisabeth er overbevist om at hun alene må ta ansvaret for sønnene. For Ida finnes det ingen andre for barna enn henne selv, og derfor gir hun avkall på egen lykke.

En hendelse som påvirker Ida Elisabeth sterkt og forsterker morsrollens ambivalens, er datteren Sølvis død. Etter bilulykken, der Sølvi omkommer, opplever Ida at noe “går i stykker” i henne. Livet vil aldri bli det samme igjen for henne. Hun klarer ikke fullt ut å tilgi Frithjof for ulykken, og det blir vanskelig for dem å snakke om det som har skjedd (Undset, 1932). Ida er fanget i morsrollen, fordi hun bærer ansvaret for barna alene og samtidig som hun selv er skadet av tapet. Dette er i samsvar med Julia Kristevas forståelse av moderskapet som en erfaring der moren kan miste en del av sin egen identitet i det emosjonelle båndet til barnet (Kristeva, 1977/1986).

Situasjonen kan samtidig leses i lys av Adrienne Richs skille mellom “motherhood as experience” og “motherhood as institution”. Rich viser hvordan mødres faktiske erfaringer ofte preges av skyld, sorg og motstridende følelser (Rich, 1976). Ida Elisabeths erfaring av sorg og skyld står i kontrast til det romantiserte morsidealet som ikke har plass til slike ambivalente følelser.

Analysen av *Ida Elisabeth* viser at Ida både lever opp til og bryter med morsidealet. Hun er den selvpoppofrende moren som velger barnas velvære fremfor sin egen lykke, men samtidig er hun også en kvinne som har behovet for kjærlighet og et eget liv. Slik fremstår morsrollen hos Sigrid Undsets Ida Elisabeth som ambivalent: den gir henne identitet og verdi, men bidrar også til at hun mister seg selv.

7. Kritikk

7.1 Resepsjon ved utgivelsen

Ida Elisabeth kom ut i 1932 og ble ikke entydig godt mottatt av samtiden. Det kom mye kritikk, fordi mange mente at temaene i romanen ikke var passende å diskutere offentlig. Hans Heiberg kalte romanen *farlig* og mislikte særlig hvordan Frithjof er fremstilt. Han mente at “Frithjof blir en ytterst billig bakgrunn for den biske, men edle Ida Elisabeth (Heiberg 1970: 191). Heiberg tilhørte den kulturradikale siden i datidens kulturdebatt, men *Ida Elisabeth* fikk også kritikken fra konservative.

Politikeren og kritikeren C. J. Hambro uttalte at: “Det er andre spørsmål enn de kunstneriske som trenger seg frem under lesningen av Ida E- pedagogiske, moralske og religiøse” (sitert i Slapgard, 2007). Dette viser at romanen allerede ved utgivelsen ble lest som en tekst som stiller etiske og samfunnsmessige spørsmål.

Samtidig fantes det også forfattere som støttet romanen. Den norske forfatteren Ronald Fangen mente at *Ida Elisabeth* inneholder noen av Undsets mest levende menneskeskildringer, og han beskrev skildringen av Frithjof som “briljant” (Fangen, sitert i Oftestad, 2006). Det finnes ganske mange likheter mellom Undsets og Fangens forfatterskap. Begge retter søkelyset mot det moderne mennesket, og deres romanfigurer lengter både etter fellesskap og etter selvbevissthet. Begge forfatterne skriver om individets relasjonsproblemer i en moderne kultur, og begge virket i en tid der europeisk kultur ble opplevd som å være i krise. Dessuten hadde Undset og Fangen et borgerlig oppvekstmiljø, noe som også kjennetegner deres litterære prosjekter (Oftestad, 2006).

7.2 Resepsjon på 2000-tallet

I nyere tid har Undset blitt omtalt som “vanskelig for feminister” (Hadland, 2025). Hun skrev mye om moderskap, men fra et ståsted som ofte bryter med både samtidens og dagens feministiske ideer. Undset avviste at kvinners frihet først og fremst handlet om å frigjøre seg fra moderskapet, og mente at mange kvinner opplever moderskap som en vesentlig del av sin identitet. Etter hennes mening er det ikke den biologiske knytningen mellom mor og barn som skaper gode mødre, men ansvar og selvoppofrelse som mødrene har mot deres barn. Hun er

opptatt av mødres ansvarsfulle posisjon i samfunnet, noe som også kommer tydelig frem i *Ida Elisabeth* (Hadland, 2025).

Undsets tanker om kjønn, frihet og feminisme er fortsatt aktuelle i dag. Det finnes mange ulike kvinneskikkelser i romanene hennes, både sympatiske og mer problematiske. Motsetninger mellom ulike typer menn og kvinner representerer ulike posisjoner i samfunnet (Hadland, 2025).

Undsets katolske tro preger også hennes syn på ekteskap, seksualitet og moderskap, og dette skapte konflikter med enkelte samtidige kvinnesakskvinner, blant annet Katti Anker Møller (Kvalvaag, 2007). Undset har blitt kritisert av feminister for å være konservativ og for å vektlegge hustru- og morsrollen som kvinners viktigste oppgaver i livet. Samtidig peker Christine Hamm på at dette bildet av Undset er forenklet. Hun viser at Undsets forfatterskapet problematiserer stereotype forestillinger om både kvinnelighet og moderskap, og åpner for mer sammensatte kvinnelige erfaringer enn det kritikerne ofte har antatt (Hamm, 2010; Kvalvaag, 2007).

8. Konklusjon

I denne bacheloroppgave har jeg analysert hvordan kvinnen fremstilles som mor i Sigrid Undsets romanen *Ida Elisabeth*. Jeg har undersøkt hvordan morsrollen både gir hovedpersonen identitet og verdi, og samtidig fører til selvoppofrelse. Analysen viser at moderskapet hos Undset er grunnleggende ambivalent: Ida Elisabeth lever opp til idealet om den selvoppofrende moren, men undertrykker samtidig egne ønsker og sitt behov for kjærlighet og et selvstendig liv.

Oppgaven viser at Ida Elisabeth ikke bare fremstilles som omsorgsfull og ansvarlig mor, men også som en kvinne med drømmer om frihet, romantisk nærhet og personlig utvikling. Konflikten mellom disse to sidene av hennes identitet blir tydelig i forholdet til Tryggve Toksvold, som representerer muligheten for et annet liv enn det hun lever som alenemor. Ida ønsker å leve sammen med mannen hun elsker, men hun gir avkall på forholdet av hensyn til barna. Det viser hvordan roman problematiserer forestillingen om at den gode moren alltid skal sette barna først og legge sine egne ønsker og behov til side.

Lest i lys av teoriene til Simone de Beauvoir, Adrienne Rich og Julia Kristeva blir det tydelig at romanen både bekrefter og utfordrer tradisjonelle forestillinger om moderskap. *Ida Elisabeth* viser at morsrollen ikke bare er knyttet til omsorg og kjærlighet, men også til skyld, sorg, selvoppofrelse og ambivalens. Slik kan *Ida Elisabeth* leses som en kritikk av et morsideal som fortsatt preger forestillinger om hva en “god” mor skal være i dag. Romanen åpner for videre refleksjoner om hvordan mødre forhandler mellom egne behov og samfunnets forventninger.

Litteraturliste

Primærlitteratur

Undset, S. (1932). *Ida Elisabeth*. Oslo: Aschehoug.

Sekundærlitteratur

de Beauvoir, S. (1949/1989). *The second sex* (H. M. Parshley, Trans.). New York: Vintage Books.

Hamm, C. (2010). Alenemorens iscenesettelser i Sigrid Undsets *Ida Elisabeth* (1932), *Cecilie Løveids Sug* (1979) og *Anne Oterholms Etter kaffen* (2002). I C. Hamm, *Foreldre i det moderne. Sigrid Undsets forfatterskap og moderskapets grammatikk* (s. xx–xx). Oslo: [forlag].

Kristeva, J. (1977/1986). *Stabat Mater*. I J. Kristeva, *Tales of Love* (L. S. Roudiez, overs., s. xx–xx). New York: Columbia University Press.

Rich, A. (1976). *Of Woman Born: Motherhood as Experience and Institution*. New York: W. W. Norton.

Showalter, E. (1985). *Sexual/Textual Politics: Feminist Literary Theory*. London: Routledge.

Hadland, A. B. (2025, 7. mars). Sigrid Undset – en utfordring for feminismen og vår tids kvinnesyn. EWTN Norge.

Kjønnsforskning.no. (2004, 5. mai). Undset – vanskelig for feminister.

Kvalvaag, H. I. (2007). *To moderne omvendelser: Sigrid Undset og Ronald Fangen*. Signum.

Store norske leksikon. (u.å.). *Jenny – roman*. I Store norske leksikon.

Store norske leksikon. (u.å.). *Sigrid Undset*. I Norsk biografisk leksikon.

Johansen, H. M. (u.å.). *Kvinner i arbeid*. Universitetet i Bergen.

Melby, K. (1999). [Kapittel om kjønn/familie i mellomkrigstiden].

Haavet, I. E., & Wærness, E. (2015). [Kapittel om barnelovene].

Forskning.no. (2008). *Krisen i moderskapet*. Forskning.no.

Baker, C. N., Aaberge, A., & Tørdal, R. M. (2022, 27. april). Hvordan velge teori og metode i arbeidet med tekster? NDLA.

Skei, H. H. (u.å.). *Feministisk litteraturteori*. I Store norske leksikon.

Sander, K. (2024). *Leseteknikker*. eStudie.no.

Ukjent forfatter. (u.å.). *Nykritikken*. I Litteratur- og medieleksikon.

UiS Nasjonalt lesesenter. (u.å.). Tekstnær lesing: Lesing av komplekse tekstar. Universitetet i Stavanger.

Språkrådet. (2023). Nærlesing / nærlese. Ordbøkene.no.

RESÜMEE

TARTU ÜLIKOOL

SKANDINAVISTIKA OSAKOND

Inger Enok

Kvinner i Sigrid Undsets roman *Ida Elisabeth*

Naised Sigrid Undseti romaanis *Ida Elisabeth*

Tartu 2026

Lehekülgede arv: 28

Käesolev bakalaureusetöö analüüsib emaduse kujutamist Sigrid Undseti romaanis *Ida Elisabeth* (1932). Töös keskendutakse peategelase rollile emana ja pere ülalpidajana. Meetodina kasutatakse lähilugemist, mis võimaldab näidata, kuidas *Ida Elisabeth* vastab ühtaegu ennastohverdava ja isetu “ideaalema” kujutlusele ja seab samal ajal selle kahtluse alla. Peategelane seab ennastalgavalt oma laste vajadused esikohale, loobudes seda tehes isiklikust vabadusest ja romantilisest armastusest. Eesmärk on näidata, kuidas ema roll on ambivalentne ja nõuab tihti eneseohverdust. Samuti asetatakse traditsiooniline kujutlus “hea emast” kultuurilisse ja ajaloolisse konteksti.

Teoreetilise taustana kasutatakse töös feministlikku kirjandusteooriat, tuginedes Simone de Beauvoir’, Adrienne Richi, Julia Kristeva ja Christine Hammi käsitlustele, milles on olulisel kohal naise positsioon patriarhaalses ühiskonnas ja emaduse ambivalentsus. De Beauvoir’ teooria naisest kui “teisest” aitab avada *Ida Elisabethi* sõltuvust ühiskondlikest soorollidest. Richi eristus “motherhood as experience” ja “motherhood as institution” võimaldab eristada tegelikku emaduskogemust kultuurilisest emaideaalist. Kristeva teooria aitav kirjeldada emadust kui kogemust, mis võib viia naise subjektiivse identiteedi osalise kadumiseni. Lisaks teoreetikutele toetutakse Christine Hammi tõlgendusele üksikema melodramaatilisest kujutamisest romaanis.

Metoodina kasutatakse töös lähilugemist. Romaanist on välja valitud konkreetsed stseenid, kus kujutatakse *Ida Elisabethi* suhet laste, endise abikaasa Frithjofi ja hilisema kihlatu Tryggve Toksvoldiga. Stseenide analüüs võimaldab näidata, kuidas peategelane püüab leida tasakaalu emarolliga kaasnevate kohustuste ja omaenda soovide vahel.

Romaani analüüs toob esile, kuidas Ida Elisabeth kehastab ühtaegu ennastohverdavat ema ja samal ajal naist, kellel on soov romantilise läheduse ja iseseisva elu järele. Ida Elisabethi otsus katkestada kihlus Tryggvega laste heaolu nimel näitab emarolli ambivalentsust: ema identiteet surub alla naise isiklikud soovid. Tütar Sölvi surm toob esile süü- ja leinatunde ning seob Ida veelgi tugevamalt emarolliga. *Ida Elisabeth* kujutab emadust samaaegselt väärtusliku ja piirava kogemusena. Romaan on aktuaalne ka tänapäeval, kuna emad peavad endiselt leidma tasakaalu isiklike soovide ja ühiskondlike ootuste vahel.

Annotatsioon

Käesolev bakalaureusetöö keskendub emaduse kujutamisele Sigrid Undseti romaanis *Ida Elisabeth* (1932). Töö eesmärk on uurida, kuidas peategelast kujutatakse ühtaegu ennastohverdava emana ja naisena, kellel on isiklikud vajadused ja soovid. Analüüsitakse, kuidas romaan samaaegselt taastoodab idealiseeritud pilti ennastohverdavast emast ja seda stereotüüpi lõhub. Teoreetilise raamistikuna kasutatakse feministlikku kirjandusteooriatm tuginedes Simone de Beauvoir', Adrienne Richi ja Julia Kristeva käsitlustele emadusesr ja naise positsioonist patriarhaalses ühiskonnas. Töö järeldab, et romaan kujutab emadust ambivalentsena andes ühtaegu peategelasele identiteedi ja tähenduse, kuid nõudes samal ajal eneseohverdust, mis võib viia enesekaotuseni.

Märksõnad: emadus; naiselik identiteet, *Ida Elisabeth*

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Inger Enok,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose Kvinner i Sigrid Undsets roman *Ida Elisabeth*, mille juhendaja on Vestein Langseth Lauritsen,

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada Tartu Ülikooli digitaalarhiivi kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;

1. annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi kaudu Creative Commonsi litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;
2. olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Inger Enok

Tartus 22.05.2026

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud käesoleva bakalaureusetöö ise ning toonud korrektselt välja teiste autorite panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli maailma keelte ja kultuuride instituudi skandinavistika osakonna lõputööde juhendist ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

/allkirjastatud digitaalselt/

Inger Enok

Tartus 22.05.2026